

De brede basisschool beweegt!

Onderzoeksverslag sport en bewegen in de brede school;
Primair onderwijs

Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB)

NISB/s-0443/04/NNK/ljn
Arnhem, oktober 2004

INHOUDSOPGAVE	pagina
Inleiding	3
1. Situatieschets: de brede school in Nederland	4
1.1 De brede school: een begripsomschrijving	
1.2 De brede school in het primair onderwijs	
1.3 Sport en bewegen in de brede school	
2. Onderzoeksopzet en werkwijze	8
3. Bevindingen voor het primair onderwijs	9
3.1 Schoolkenmerken	
3.2 Doelgroep en doelstellingen	
3.3 De sport- en beweegactiviteiten	
3.4 Kader	
3.5 Accommodatie en ruimte	
3.6 Dagindeling en –arrangement	
3.7 Lokale sportstructuur	
3.8 Financiën	
4. Samenvatting en conclusies	15
4.1 De brede basisschool beweegt	
4.2 De brede school en sport in de toekomst	
Referenties	18
Bijlage	19

Inleiding

Het jaar 2004 is door de Raad van de Europese Unie en het Europese Parlement uitgeroepen tot het Europees Jaar van Opvoeding door Sport. Onder het motto 'Move your body, stretch your mind!' vinden door heel Europa diverse activiteiten plaats die te maken hebben met de maatschappelijke en educatieve waarde van sport. Doelstelling van dit Europees Jaar van Opvoeding door Sport is het aanmoedigen van partnerschappen tussen de onderwijswereld en de sportwereld om de educatieve en sociale waarden van sport te bevorderen. De brede schoolontwikkeling in Nederland, die de laatste jaren een forse groei kende, biedt een kansrijke gelegenheid om deze positieve waarden van sport tot zijn recht te laten komen. De brede schoolaanpak biedt een goede mogelijkheid om partnerschappen tussen onderwijs en sport (en buurt) te sluiten en zo te komen tot een duurzame samenwerking.

NISB stimuleert nu al ruim drie jaar kennisontwikkeling op het gebied van sport en bewegen in het kader van de brede school, vooral in het primair onderwijs. Er is een netwerk opgebouwd met professionals uit de sectoren sport, welzijn en onderwijs die zich bezig houden met de organisatie van sport en bewegen binnen de brede school. Dit jaar is ook begonnen met het verzamelen van kennis en informatie voor het voortgezet onderwijs. Om een beter inzicht te verkrijgen in het huidige sport- en beweegaanbod in het kader van de brede school, is onderzoek gedaan in samenwerking met onderzoeks- en adviesbureau Oberon onder brede scholen in Nederland. Het onderzoek vond plaats zowel in het primair als voortgezet onderwijs. Dit rapport is het resultaat van het onderzoek in het primair onderwijs. Met de bevindingen kan NISB onderwijsinstellingen en gemeenten nog beter adviseren en begeleiden in het ontwikkelen van een sportaanbod op de brede school. Zo tracht NISB de kwaliteit van het sportaanbod te waarborgen en bij te dragen aan een duurzame samenwerking in het kader van brede school en sport.

In het eerste hoofdstuk wordt nader ingegaan op de brede schoolontwikkeling in het primair onderwijs. Daarna wordt de onderzoeksopzet en werkwijze besproken, waarna de resultaten van het onderzoek worden gepresenteerd. In het laatste hoofdstuk wordt een samenvatting van de resultaten met conclusies gegeven.

1. Situatieschets: de brede school in Nederland

Anno 2004 heeft de brede schoolontwikkeling een duidelijke plaats verworven in onderwijsland. Volgens de laatste onderzoeksgegevens zijn er zo'n 500 brede scholen in het primair onderwijs en zo'n 70 brede scholen in het voortgezet onderwijs (Oberon, 2003). Hoewel de vormgeving van de brede school bijna per schoollocatie en/of gemeente verschilt, lijkt de brede school een ideale setting om de positieve waarden van sport tot zijn recht te laten komen.

In dit hoofdstuk wordt een omschrijving van de brede school gegeven. Er zal niet toegewerkt worden naar één geldende definitie, want de brede school is vooral een lokale aanpak die voor elke situatie anders wordt vormgegeven. Vervolgens wordt de actuele stand van zaken omtrent de brede school en het primair onderwijs gegeven. De laatste paragraaf gaat kort in op de positie van en de kansen voor de sport binnen de brede school, in het kader van de ontwikkelingen binnen de sportieve driehoek, buurt, onderwijs en sport.

1.1 De brede school: een begripsomschrijving

Er zijn allerlei verschillende (lokale) aanleidingen en maatschappelijke ontwikkelingen die de brede-schoolaanpak een plaats geven (Studulski, 2002). Vaak zijn er meerdere aanleidingen tegelijkertijd, die de brede school hebben doen ontstaan in een gemeente. Een aanleiding ligt bijvoorbeeld in het gemeentelijk beleid, zoals het onderwijsachterstandenbeleid en het lokaal jeugdbeleid. Ten tweede spelen er soms huisvestingsaspecten. Dit heeft te maken met huisvestingsproblemen van scholen en mogelijkheden tot vernieuwing/verbouwing. Dit aspect geldt vooral in het basisonderwijs. Daarnaast kan de brede school gedachte zijn ontstaan vanuit goede voorbeelden uit de USA en Zweden (www.bredeschool.nl). Tenslotte worden scholen zelf geconfronteerd met vragen vanuit de omgeving, die hun onderwijstaak eigenlijk te boven gaan.

Een officiële definitie van de brede school bestaat niet. Dé brede school bestaat ook niet en het is daarom bijna onmogelijk om het brede schoolconcept terug te brengen tot één omschrijving. De ministeries van OCW en VWS omschrijven een brede school als: *'een netwerk in en om de school, waarbinnen leerkrachten onderwijs geven, terwijl andere professionals met hen samenwerken om kinderen op allerlei manieren meer kansen te geven.'* De essentie van de brede school is samenwerking. Het gaat er om dat professionals uit verschillende sectoren gezamenlijk vorm geven aan een sluitend netwerk van voorzieningen voor kinderen en hun ouders in de wijk (Oberon, 2001). Belangrijk kenmerk is dat het initiatief voor de brede school op lokaal niveau ligt en daar ook zal blijven (OCW/VWS, 2000). Brede scholen kunnen antwoord geven op problemen in en rond onderwijs en welzijn en dienen zo een breed maatschappelijk belang. Ze kunnen bovendien op termijn tegemoet komen aan de overbelasting van het personeel van scholen en instellingen.

Een andere vergelijkbare omschrijving is: *'een netwerk van onderwijs, zorg en welzijn rond kind en gezin, met als doel de bevordering van de ontwikkelingskansen van kinderen, en de bestrijding van achterstanden, in hun diverse leefmilieus.'* (Van Oenen, 2001). Studulski (2002, p. 17) geeft aan dat de brede school een 'aanpak' is vanuit een integrale visie: *een brede-schoolaanpak is een integrale en intersectorale aanpak rond de ontwikkeling van het kind, waarvoor instellingen in de buurt een kwalitatief en functioneel samenwerkingsverband aangaan, om de onderwijs- en ontwikkelingskansen van dat kind uiteindelijk te verbeteren.*

Vanuit gemeenten komt recentelijk de roep om aanscherping van soms al te globale definities (Oberon, 2003). Tevens is het scholen zelf ook niet altijd duidelijk wanneer een school

als brede school kan worden bestempeld. Duidelijk is dat er ingespeeld wordt op lokale situaties, en lokale situaties zijn zo verschillend dat het moeilijk is om een keurmerk 'brede school' te ontwikkelen. In een achterstandswijk wordt bijvoorbeeld de nadruk gelegd op zorgverbreding en achterstandsbestrijding, terwijl in een nieuwbouwwijk waar voornamelijk tweeverdieners wonen de nadruk meer kan liggen op verrijking, opvang en vrijetijdsbesteding. In de toekomst zal een keurmerk niet achterwege blijven, maar voor dit onderzoek is dit van ondergeschikt belang.

In de praktijk heeft een brede school vaak een (uitgebreid) voor-, tussen- en/of naschools aanbod. De programmering bevat sportieve en culturele activiteiten, activiteiten in samenwerking met maatschappelijk werk, de bibliotheek of zorginstellingen. Het aanbod is veelal bedoeld voor de leerlingen, maar soms ook voor ouders en/of buurtbewoners. De samenwerking vindt zowel onder schooltijd als buiten schooltijd plaats. Hierbij wordt tevens getracht het binnenschools en buitenschools aanbod op elkaar af te stemmen, om de zogenoemde doorgaande leerlijn te realiseren. Daarnaast wil men de leerlingen een 'levensecht' leerprogramma aanbieden, naast het cognitieve lesprogramma.

1.2 De brede school in het primair onderwijs

In Nederland zijn in het primair onderwijs ongeveer 500 brede scholen actief. Het aantal brede scholen zal de komende jaren nog sterk stijgen. De helft van de gemeenten werkt aan de ontwikkeling en operationalisering van brede scholen, dit aantal heeft zich inmiddels gestabiliseerd. In onderstaand schema wordt duidelijk dat het vooral de grote steden zijn waar het brede schoolconcept toegepast wordt.

Tabel 1.1

Grootte gemeente (aantal inwoners)	Aantal gemeenten	Percentage dat aan brede scholen werkt
>100.000	25	100%
50.000-100.000	37	92%
20.000-50.000	177	63%
<20.000	250	38%

Bron: Oberon 2003

De initiëring van de brede schoolontwikkeling in het primair onderwijs komt vooral voor rekening van de gemeenten. In die zin kan de brede school gezien worden als een top-down ontwikkeling, van 'bovenaf' geïnitieerd. Echter, op het moment dat de voorwaarden voor de ontwikkeling van de brede school geschapen zijn, vindt het concept al gauw veel draagvlak. De partners werken dan samen aan de ontwikkeling van de brede school, er wordt met de partners gekeken naar de lokale situatie om vervolgens beslissingen te nemen die in de lokale situatie het beste resultaat oplevert. Op deze manier is het meer een bottom-up ontwikkeling.

De algemene doelstelling van de brede school is: 'het vergroten van de ontwikkelingskansen van het kind'. Daarnaast worden de volgende doelstellingen genoemd (Oberon, 2003):

- samenwerking tussen instellingen verbeteren;
- doorgaande lijn realiseren;
- sluitend netwerk rond het kind creëren;
- multifunctioneel bouwen.

Multidisciplinaire samenwerking geldt als een belangrijk criterium voor de brede scholen, waarbij steeds meer sectoren worden betrokken. Samenwerking tussen instellingen als basisscholen, peuterspeelzalen, kinderopvang en welzijn wordt uitgebreid naar de sectoren zorg, cultuur en sport. Ook op beleidsniveau is er sprake van een toename van integrale

aanpak en van samenwerking tussen verschillende afdelingen en beleidsterreinen, bijvoorbeeld in het kader van integraal jeugdbeleid.

In het primair onderwijs komen brede scholen het meest voor in achterstandswijken, maar ook in andere wijken zijn de laatste jaren brede scholen in opkomst. Hoewel uit onderzoek bleek dat de programmering van scholen uit achterstandswijken en sociaal-economisch sterke wijken meer overeenkomsten vertonen dan verschillen, lijken zich toch een aantal profielen te ontwikkelen. Op deze scholen wordt nadruk gelegd op verschillende aspecten, waaruit de volgende profielen zijn ontstaan (van den Burgwal, 2002):

- achterstandsbestrijding;
- opvang;
- zorgverbreding;
- wijk- en buurtgerichte school;
- een brede sociale ontwikkeling van kinderen (verrijking);
- multifunctionele accommodatie.

Op deze manier speelt de school in op de lokale situatie en behoeften.

1.3 Sport en bewegen in de brede school

Behalve in het kader van achterstandenbeleid en de sluitende dagindeling, worden brede scholen de laatste tijd meer en meer gezien als een middel om de sociale cohesie en de veiligheid in de wijk te verbeteren, en om een samenhangend jeugdbeleid te creëren. Sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school bieden mogelijkheden bij te dragen aan de verwezenlijking van deze doelstellingen. De brede school biedt een ideale structuur voor samenwerking tussen partners uit de buurt, het onderwijs en de sport (de BOS-driehoek). Daarnaast worden via de school heel veel jongeren bereikt met een sportaanbod, waardoor de leerlingen op jonge leeftijd in aanraking komen met sport. Hierdoor worden de jongeren gestimuleerd tot een sportieve leefstijl en een positieve bewegingsattitude.

Eveneens biedt de brede school een mogelijkheid tot kennisoverdracht op het gebied van jeugdsport tussen verschillende sectoren. Op die manier kunnen partners uit het onderwijs, de sport en de buurt elkaar versterken. Het is belangrijk dat deze partners hun activiteiten op elkaar afstemmen, zodat een duurzame samenwerking kan ontstaan. Waar aanbieders samenwerken levert dat meer efficiency en een aantrekkelijker aanbod op. Dit zorgt weer voor een kwantitatief en kwalitatief succesvol sportaanbod.

Om een handvat te bieden deze duurzame samenwerking in de BOS-driehoek te bevorderen, heeft NISB een vijftal aspecten geformuleerd, gebaseerd op de ervaring van vele projecten. Het gaat om de aspecten:

- kader;
- accommodaties en ruimte;
- dagindeling en dagarrangementen;
- lokale sportstructuur / organisatie;
- financiën.

Afspraken tussen partners op het gebied van deze aspecten, leveren een basis voor duurzame samenwerking. In het onderzoek wordt nader onderzocht hoe brede scholen hun huidige sport- en beweegactiviteiten met betrekking tot deze activiteiten hebben ingevuld. Op deze manier wordt een goed beeld verkregen van de naschoolse sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school.

Middels een aantal netwerkbijeenkomsten voor de brede scholen en hun partners, is al enige kennis opgedaan over de sport- en beweegactiviteiten binnen de brede school. Een aantal

knelpunten en succesfactoren kwamen hierbij naar voren, met name op het gebied van personeel, ruimte en aanbod. Op landelijk niveau is er echter geen duidelijk beeld van de kwaliteit en kwantiteit van sport- en beweegactiviteiten die thans georganiseerd worden op de ongeveer 500 bestaande brede scholen in het primair en de 70 brede scholen in het voortgezet onderwijs. Het gaat om vragen als: welke (innovatieve) activiteiten worden er georganiseerd, welke doelstellingen heeft men voor deze activiteiten met welke instanties vindt er samenwerking plaats?

2. Onderzoekopzet en werkwijze

Aan de hand van de 5 aspecten van duurzame samenwerking genoemd in hoofdstuk 1, zijn vragenlijsten opgesteld voor het primair en voortgezet onderwijs. Er zijn 382 vragenlijsten gestuurd naar brede scholen in het primair onderwijs. De adressen van deze scholen zijn verkregen na een mailing aan gemeenten waarvan bekend was dat er een brede schoolontwikkeling gaande was (gebaseerd op een databestand van Oberon). Uiteindelijk hebben 104 brede scholen (na een schriftelijke reminder) gereageerd. Daarmee is een respons behaald van 28 procent. Dit is niet voldoende om verstrekkende conclusies te trekken over het sport- en beweegaanbod in Nederland, maar er wordt wel een goed beeld geschetst. Onderstaande tabel licht de respons nader toe.

Tabel 2.1: Overzicht respons naar grootte steden

Aangeschreven scholen		Respons absoluut	% repons	Non-respons absoluut	% non-respons
Vier grote steden (G4)	202	40	20 %	158	80 %
Middelgrote steden (G26)	84	33	40 %	51	60 %
Kleinere steden	96	31	32 %	65	68 %
Totaal	382	104		278	

Een belangrijk gegeven is dat de non-respons bij de vier grote steden zeer hoog is ten opzichte van de andere twee categorieën steden. Van de vier grote steden zijn alleen Den Haag en Rotterdam vertegenwoordigd in het onderzoek. Er is sprake van een relevant lagere respons van de G4 ten opzichte van de Middelgrote en Kleinere steden. Bij de middelgrote steden is er 20% méér respons behaald dan bij de G4. Dit kan een vertekend beeld geven in de resultaten. Want, wellicht is het een bepaald soort scholen uit de grote steden dat niet gereageerd heeft?

Van deze groep hebben 73 scholen aangegeven sport- en beweegactiviteiten aan te bieden. Dit is de ondergrens voor het aantal scholen in Nederland dat sport en bewegen aanbiedt in het kader van de brede school. Uiteraard kan het percentage in werkelijkheid hoger liggen maar daarover is gezien de omvang van de respons geen definitieve uitspraak over te doen.

Tabel 2.2: Overzicht naschoolse sport- en beweegactiviteiten naar grootte steden*

	Scholen MET naschools sportaanbod	%	Scholen ZONDER naschools sportaanbod	%	
Vier grote steden (G4)	34	85%	6	15%	100%
Middelgrote steden (G26)	27	84%	5	16%	100%
Kleinere steden	12	43%	16	57%	100%
Totaal van de scholen	73	73%	27	27%	100%

* 100 van de 104 scholen hebben deze vraag ingevuld.

Uit bovenstaande tabel valt af te lezen dat in de kleinere steden slechts 43% van de scholen een naschools sport- en beweegaanbod heeft. Van de 28 scholen uit het onderzoek hebben er 12 aangegeven naschoolse sport- en beweegactiviteiten aan te bieden. Van de 40 scholen uit de vier grote steden heeft 85% een sport- en beweegaanbod. Een groot verschil!

Niet alle scholen met een naschools sport- en beweegaanbod hebben de vragenlijst volledig ingevuld. Uiteindelijk bestaat de responsgroep waarvan gegevens beschikbaar zijn uit 68 scholen. Door deze relatief beperkte omvang, moeten de conclusies die hier worden gepresenteerd met terughoudendheid worden beschouwd. Er is geen sprake van landelijke representativiteit, hiervoor is het responspercentage te gering. Het gaat vooral om een goede indicatie van de sport en beweegactiviteiten die door de brede school worden aangeboden.

3. Bevindingen voor het primair onderwijs

In dit hoofdstuk worden de bevindingen gepresenteerd van het onderzoek in het primair onderwijs. Het betreft de resultaten die voorkomen uit de analyses van de vragenlijsten onder de 73 scholen.

3.1 Schoolkenmerken

Van de 73 scholen die naschoolse sport- en beweegactiviteiten aanbieden, beschouwen alle scholen zich als een brede school (met uitzondering van 1 school). Zo'n 90% van de scholen heeft aangegeven sinds wanneer zij een brede school zijn; de oudste brede school stamt uit 1982, de jongste uit 2004. Meer dan de helft van de scholen is minder dan 5 jaar een brede school. Dit laatste bevestigt dat de ontwikkeling van brede scholen nog van zeer recente datum is.

Het gemiddeld aantal leerlingen van de onderzochte brede scholen is 232, ten opzichte van 216 leerlingen landelijk (2002/2003). Het gemiddelde is berekend zonder de uitschieters naar boven van 1000 leerlingen of meer, omdat het hier altijd scholen betreft met meerdere locaties. Het zou kunnen zijn dat brede scholen over het algemeen groter zijn dan reguliere scholen. Zeer opvallend is dat de scholen uit het onderzoek in de noordelijke provincies veel hogere leerlingaantallen hebben dan het landelijk gemiddelde.

Driekwart van de scholen ligt in een achterstandswijk en van bijna de helft van de scholen is meer dan 75% van leerlingen van allochtone afkomst. De helft van de scholen kunnen 'zwarte scholen' genoemd worden.

3.2 Doelgroep en doelstellingen

De scholen geven aan dat de brede schoolontwikkeling aanleiding is geweest tot het verruimen van het sport- en beweegaanbod. Vaak is er een stedelijk / gemeentelijk concept voor het sportaanbod op de brede school. Het gaat dan bijvoorbeeld om een gemeentelijk sport-introductie en -keuzeprogramma (SOK), Verlengde Schooldag (VSD), Breedtesportimpuls, of een lokaal gemeentelijk project voor de brede scholen geïnitieerd door de betreffende gemeente zelf. Tevens vinden de scholen sport binnen de brede school belangrijk tot heel belangrijk. Hieruit kunnen we concluderen dat het sport- en beweegaanbod wordt gezien als een belangrijk facet van de brede school.

Een ruime meerderheid van de scholen geeft aan dat hun sportaanbod voor alle leerlingen bedoeld is. Echter, als men het werkelijk aantal uren per groep naschools sport- en beweegaanbod moet aangeven, blijkt dat in de praktijk het aanbod vooral gericht is op groep 3 tot en met 8.

In de praktijk is er in eenderde van de gevallen aanbod speciaal gericht op bepaalde doelgroepen. Als er onderscheid wordt gemaakt in bepaalde groepen leerlingen, is het vooral naar leerjaar. Hierbij is het zeer opvallend dat er bijna geen naschools aanbod is voor groep 1 en 2. Naast onderscheid naar leerjaar, richt men zich op kinderen met een motorische achterstand en niet-sportende kinderen door het aanbieden van Motorische Remedial Teaching.

Tabel 3.1: Onderscheidt u bepaalde doelgroepen voor het sport- en beweegaanbod?

	Aantal	%
Nee, het sportaanbod is voor alle leerlingen	46	68 %
Ja, we maken onderscheid in bepaalde doelgroepen	21	31 %
Niet ingevuld	1	1 %
Totaal	68	100 %

Ruim driekwart van de scholen geeft aan doelstellingen geformuleerd te hebben voor het sport- en beweegaanbod. Uit de inventarisatie van deze doelstellingen ingevuld in de vragenlijsten, blijkt dat 60% van de doelstellingen sportgericht zijn, zoals het kennismaken met bepaalde sporten. 29% van de doelstellingen zijn gericht op maatschappelijke doeleinden, waarvan het ontwikkelen van sociale competentie de meest genoemde is (11,5 %). De overige doelstellingen zijn onderwijsgerelateerde doelstellingen. Hieronder volgt een globaal overzicht van de meest genoemde doelstellingen die de scholen zelf geformuleerd hebben.

Tabel 3.2: Door de scholen geformuleerde doelstellingen

Doelstelling	% genoemd
1. Sportkennismaking	17,3 %
2. Het vergroten van de deelname aan de bewegingscultuur / het vergroten van de binding met sport.	11,5 %
3. Het vergroten van sociale competenties	11,5 %
4. Het bevorderen van doorstroming naar de georganiseerde sport	9,6 %
5. Aanbodgerichte doelstellingen, zoals: vergroten aanbod, gevarieerd aanbod, continu aanbod, aanbod dichtbij in wijk	9,6 %
6. Overige doelstellingen	40,5 %

3.3 De sport- en beweegactiviteiten

Er is geïnventariseerd welke activiteiten zoal georganiseerd worden in het kader van sport en bewegen in de brede school. In de vragen is onderscheid gemaakt tussen activiteiten die onder schooltijd worden georganiseerd en activiteiten die buiten schooltijd worden georganiseerd.

De sportactiviteiten die *onder schooltijd* het meest worden georganiseerd zijn:

1. Sportdag/schooltoernooien op de eigen school.
2. Sportkennismakingsprogramma's door sportverenigingen en andere sportorganisaties.
3. Clinics/demonstraties door sportverenigingen.
4. Motorische remedial teaching.

De sportactiviteiten die *buiten schooltijd* het meest worden georganiseerd zijn:

1. Schooltoernooien met andere scholen.
2. Sportkennismakingsprogramma's door sportverenigingen en andere sportorganisaties.
3. Naschools sportaanbod uitgevoerd door de school zelf.

Sportoriëntatie en -kennismaking wordt zowel onder als buiten schooltijd georganiseerd. Uit de cijfers blijkt dat ongeveer 24% van de scholen sport(kennismakings)programma's zowel onder als buiten schooltijd aanbieden. Het kan dat men een eerste kennismaking organiseert onder schooltijd en vervolgens voor de enthousiaste leerlingen een vervolgcursus aanbiedt na schooltijd.

Op een derde van de scholen worden clinics/ demonstraties gegeven door sportverenigingen of -organisaties. Dit gebeurt zowel onder als buiten schooltijd.

Motorische remedial teaching maakt onderdeel uit van het reguliere onderwijsprogramma. 33% van de scholen organiseert MRT binnen schooltijd, 14% doet dit buiten de reguliere lestijden.

De leerlingen worden op 50% van de onderzochte scholen *incidenteel* betrokken bij de invulling en organisatie van het sport- en beweegaanbod. Structureel wordt slechts 14% betrokken.

Minder dan een kwart van de scholen gebruikt een leerlingvolgsysteem voor sport en bewegen. In de meest ideale situatie heeft de school een sportdossier van een leerling, waarin bijvoorbeeld lidmaatschappen van sportverenigingen verwerkt zijn en de vorderingen op sport- en beweeggebied. Dit laatste lijkt nog ver weg, weinig scholen gebruiken een leerlingvolgsysteem voor sport.

Het aantal ingeroosterde lessen lichamelijke opvoeding per week is gemiddeld het hoogste in groep 1 en 2: ruim 3 lessen. Het gaat hier voornamelijk om spelvormen en beweegactiviteiten. In groep 3 tot en met 8 is het gemiddeld aantal lessen 2 uur per week. De duur van een lesuur ligt tussen de 40 en 60 minuten, het meest 45 minuten.

Wat betreft het naschools sportaanbod, is wederom een verschil te ontdekken tussen de laagste twee groepen en de overige. Gemiddeld hebben groep 3 en 4 een naschools sportaanbod van 1,2 uur per week, en vanaf groep 5 is dit 1,9 uur per week. Voor groep 1 en 2 is echter nauwelijks sprake van een naschools sportaanbod.

In de vragenlijst werd tevens gevraagd welke sporten er het afgelopen schooljaar werden aangeboden. Onderstaande tabel geeft de tien meest genoemde sporten weer.

Tabel 3.3: De meest aangeboden sporten

Sporten	%	Sporten	%
1. veldvoetbal	67 %	6. handbal	48 %
2. basketbal	66 %	7. atletiek	41 %
3. vechtsporten	61 %	8. honkbal/softbal	36 %
4. gymnastiek/turnen	55 %	9. circus	36 %
5. zwemmen	50 %	10. tennis	33 %

De volledige lijst met 23 sporten is opgenomen als bijlage. Naast de voorgelegde sporten in de vragenlijst, noemen scholen zelf nog de 'trendy' sport streetdance (8%) als aanvulling op de voorgelegde lijst met sporten die de laatste 12 maanden werden aangeboden. Ook skaten is een nieuwere 'trendy' sport die relatief vaak wordt aangeboden (31%).

Kader

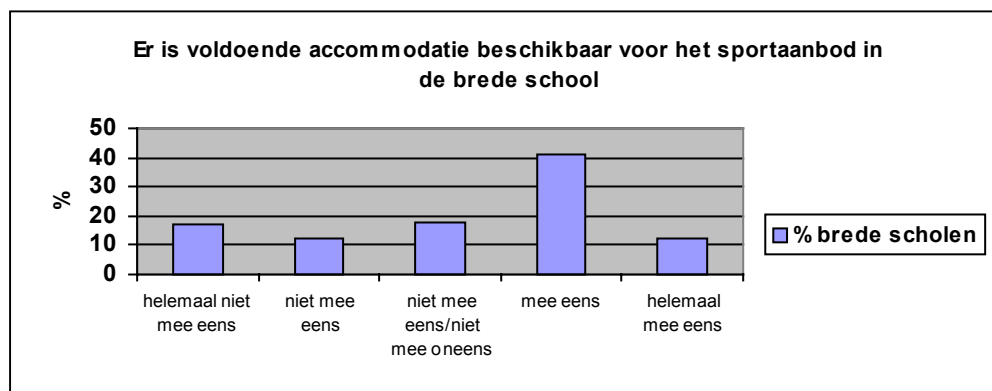
Op 71% van de scholen die de vragenlijst invulden is een vakleerkracht bewegingsonderwijs aanwezig, ten opzichte van een landelijk percentage van 43% (KVLO, 2002). Bij de helft van deze brede scholen is de vakleerkracht beschikbaar voor het naschools sportaanbod. Deze is gemiddeld 5 uur per week beschikbaar. Er is veel variatie in het aantal uren beschikbaarheid van de vakleerkracht, namelijk van 1 tot 15 uur per week. In de gevallen waar de vakleerkracht niet beschikbaar is voor het naschools sportaanbod is dit meestal omdat een ander de coördinatie van het sportaanbod heeft (78%).

In de vragenlijst beoordeelden de scholen twee stellingen met betrekking tot het kader: Bijna de helft van de scholen, 45%, vindt het lastig *voldoende* kader te vinden voor het organiseren van het sportaanbod. Daarentegen ervaart een andere 38% dit probleem niet.. Daarnaast vindt de helft van de scholen het lastig *gekwalificeerd* kader te vinden. Deze cijfers geven aan dat het kaderprobleem in de sport nog steeds actueel is.

3.4 Accommodaties en ruimte

In de vragenlijst is gevraagd hoe vaak scholen van welke accommodatie gebruik maken. Ruim 80% van de scholen maken meer dan 1x per week gebruik van de eigen gym/ sportzaal. Ook van het zwembad en het schoolplein wordt vaak gebruik gemaakt. Relatief weinig maken de scholen gebruik van buitensportvelden en commerciële sportaccommodaties, zoals sportscholen.

Figuur 3.1

Over het algemeen vinden de scholen dat er voldoende accommodatie beschikbaar is voor het sport- en beweegaanbod in het kader van de brede school, hoewel uit de grafiek blijkt dat de meningen verdeeld zijn. De beschikbare accommodaties liggen ook niet te ver van de scholen, vindt 51%. Maar er is toch nog 31% die wel last heeft van de grote afstand tussen school en sportaccommodatie.

3.5 Dagindeling en dagarrangementen

Het buitenschools sport- en beweegaanbod wordt doorgaans op dinsdag en donderdag in de namiddag aangeboden. Daarnaast op woensdag in de voormiddag en maandag in de namiddag. Scholen zien het belang van een sluitende dagindeling en organiseren het aanbod vaak direct na schooltijd.

Tabel 3.3: momenten van sport- en beweegaanbod

	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag	Zaterdag/ zondag
Ochtend (tot 12u)	1	0	0	0	0	2
Middag (12u-15u)	0	0	27	0	1	0
Namiddag (na 15u)	27	37	1	37	10	0

De activiteiten in het kader van het buitenschoolse sport- en beweegaanbod duren gemiddeld zo'n anderhalf uur.

3.6 Lokale sportstructuur

Bijna alle scholen (92%) werken samen met externe partners in de organisatie van het sport- en beweegaanbod. In de volgende tabel staan de partners waarmee het meest wordt samengewerkt. Gemiddeld hebben de scholen 2,6 categorieën partners aangekruist, waarbinnen men ook bijvoorbeeld met meerdere sportverenigingen kan samenwerken. Het gemiddeld aantal partners per school kan dus hoger liggen.

Tabel 3.4: externe partners

% scholen dat samenwerkt met de volgende partners:		% van die partners dat een uitvoerende rol heeft
Sportbuurtwerker (vanuit gemeente)	52%	47 %
Sportverenigingen	48%	85 %
Stagiaires (CIOS, ALO)	40%	80 %
Sportservicecentrum/sportconsulent	39%	33 %
Welzijnsorganisatie	35%	38 %

Naast bovengenoemde partners, werken scholen in mindere mate ook samen met ouders, GGD, commerciële sportorganisatie en sportbonden. Slechts 12% van de scholen (=8) geeft aan dat ze met de GGD samenwerken. Deze relatief kleine rol van GGD is opvallend, omdat ze in de brede schoolaanpak vaak als partner wordt aangeduid en in de aanpak van het tegengaan van overgewicht wellicht een belangrijke partner in sport kan zijn. Daarnaast noemden scholen zelf nog een aantal andere partners, waarbij opviel dat deze meestal vanuit de gemeente werken, zoals de gemeentelijke afdeling waar sport is ondergebracht. De gemeente speelt dus een grote rol in de samenwerking op sportgebied in het kader van de brede school.

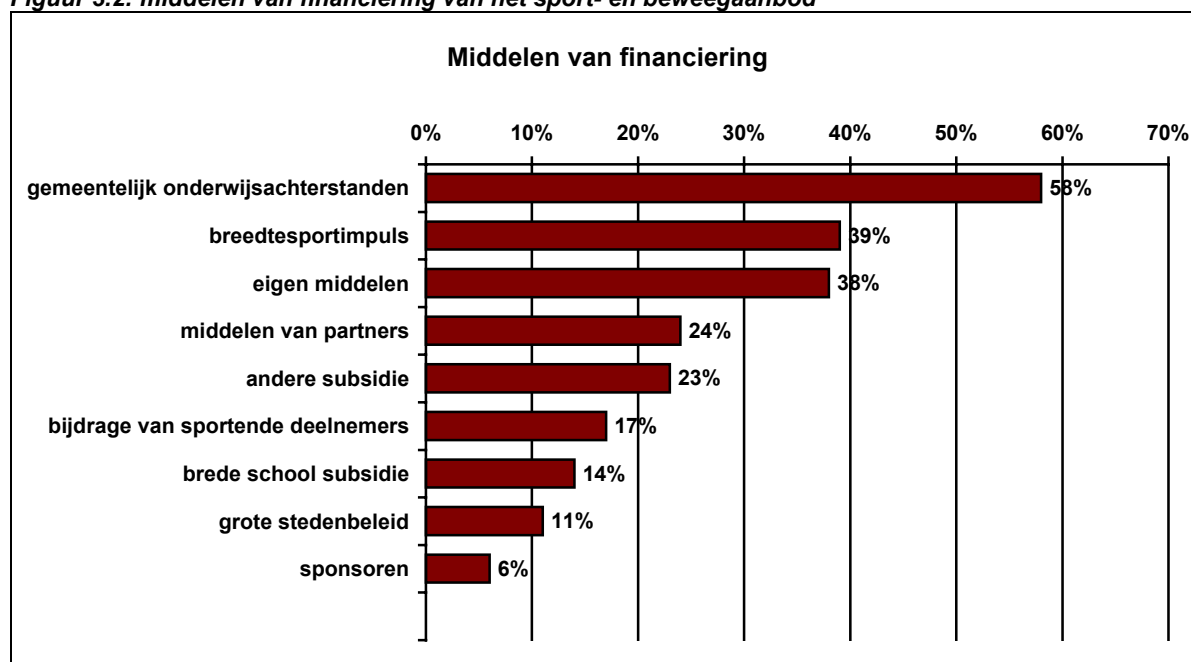
In de meeste gevallen hebben bovengenoemde partners een uitvoerende rol. Daarnaast hebben met name de sportbuurtwerker, een sportservicecentrum en welzijnsorganisaties ook coördinerende rollen. De onderzochte brede scholen vinden niet dat de externe partners de neiging hebben vanuit hun eigen werkveld te blijven denken.

De evaluatie van de sportactiviteiten en van het proces/de samenwerking vindt met name plaats met de sportaanbieders en uitvoerders en in mindere mate met het schoolteam. Een evaluatie met de leerlingen vindt meestal niet plaats.

3.7 Financiën

Het sport- en beweegaanbod wordt voornamelijk via subsidies gefinancierd, te weten vanuit het onderwijsachterstandenbeleid en de breedtesportimpuls. Daarnaast gebruikt 8% van de scholen eigen middelen voor de organisatie van het sportaanbod.

Figuur 3.2: middelen van financiering van het sport- en beweegaanbod

Naast de bovenstaande subsidies is er soms ook sprake van een aparte gemeentelijke 'brede school subsidie', waaruit het sport- en beweegaanbod wordt gefinancierd. 14 % van de scholen geeft aan een dergelijke subsidie te krijgen.

Het budget van de scholen voor het sport- en beweegaanbod ligt voor de meeste scholen onder de 5000 euro, voor een kwart van de scholen ligt dit tussen de 5000 en 10.000 euro.

Op de stelling: *'de brede school heeft over het algemeen moeite om de financiën te vinden voor het sportaanbod'*, antwoord 43% dat men het er 'mee eens' tot 'helemaal mee eens' is. Dit geeft aan dat het vinden van financiën tot een van de knelpunten gerekend mag worden.

4. Samenvatting en conclusies

Het doel van dit onderzoek was om meer inzicht te krijgen in de kwantiteit en kwaliteit van sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede school in het primair onderwijs in Nederland. De resultaten zijn niet zonder meer geldend voor iedere brede school in heel Nederland, maar geven voor het primair onderwijs een goed beeld van de sport- en beweegactiviteiten in het kader van de brede schoolaanpak. Uiteraard zijn er de nodige knelpunten, maar de resultaten laten een positief beeld zien, welke voorbeeld kunnen zijn voor scholen die nog in de ontwikkelingsfase van een naschools sport- en beweegaanbod zitten. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies nog eens uiteengezet.

Van de 104 scholen die hebben meegedaan aan het onderzoek, staat 38 % in één van de vier grote steden en de meeste scholen staan in een achterstandswijk. Dit is niet verwonderlijk gezien het feit dat daar de meeste behoefte bestaat om de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten. Er was een hoge non-respons bij de vier grote steden.

4.1 De brede basisschool beweegt!

De snelle brede schoolontwikkeling in Nederland van de laatste vijf jaar heeft ook een belangrijke impuls gegeven aan het (naschools) sport- en beweegaanbod op scholen in het primair onderwijs. Veel brede scholen uit dit onderzoek bieden al naschoolse sport- en beweegactiviteiten aan. Opvallend in de resultaten is dat de kleinere gemeenten in deze ontwikkeling achterblijven: nog geen 50% van de scholen in deze gemeenten biedt naschoolse sportactiviteiten aan.

Bijna alle ondervraagde scholen (met een sport- en beweegaanbod) geven aan dat de brede schoolontwikkeling aanleiding is geweest tot het verruimen van het sport- en beweegaanbod op hun school. Niet alleen door maatschappelijke ontwikkelingen die om meer bewegen vragen, zoals groeiend overgewicht en toename van passieve vrijetijdsbestedingen van de jeugd, maar ook dankzij gemeentelijke subsidies en initiatieven hebben veel scholen een naschools sport- en beweegaanbod voor hun leerlingen gecreëerd. Bovendien is sport nog steeds populair onder de jeugd, wat zorgt dat het een aantrekkelijk programma onderdeel is voor de brede school. Het is duidelijk dat het sport- en beweegaanbod wordt gezien als een belangrijk facet van de brede school.

Doelstellingen van het sport- en beweegaanbod

De meeste scholen hebben expliciet doelstellingen geformuleerd voor het sport- en beweegaanbod. De scholen geven aan dat ze 'sportkennismaking' een van de belangrijkste doelstellingen van het sport- en beweegaanbod vinden. Daarnaast is het wegwerken van motorische achterstanden, in de vorm van het tegengaan van bewegingsarmoede, en het vergroten van de deelname aan de bewegingscultuur voor scholen een belangrijke reden om sport en bewegen in hun programma op te nemen. Naast deze sportieve doelstellingen willen scholen door sport en bewegen hun leerlingen graag sociale competenties bijbrengen.

Bij 71% van de ondervraagde scholen is een vakleerkracht bewegingsonderwijs aanwezig, ten opzichte van 43% landelijk. Op de helft van deze scholen is deze ook beschikbaar voor het naschools sport- en beweegaanbod. De aanwezigheid van een vakleerkracht kan worden gezien als een kwaliteitskenmerk van het sportaanbod. Het percentage van 71% is hoog, wat waarschijnlijk ook komt doordat de meeste scholen zich in grote(re) steden bevinden. In grote steden is vaker een vakleerkracht aanwezig dan in kleinere steden. Op de helft van de scholen met een vakleerkracht heeft de vakleerkracht uren beschikbaar voor het organiseren van het naschools sportaanbod. Gemiddeld is dit vijf uur per week.

Slechts minder dan een kwart van de scholen gebruikt een leerlingvolgsysteem voor sport en bewegen.

Ondanks de aanwezigheid van de vakleerkracht bewegingsonderwijs, geven scholen aan dat het vinden van voldoende gekwalificeerd kader een probleem is. Het gaat dan om kader dat de verschillende activiteiten begeleidt. Niet altijd is ander kader geschikt genoeg om dit op zich te nemen. De vakleerkracht heeft niet altijd formatie voor het begeleiden en is wellicht te duur voor uitvoerende taken. Het kunnen inzetten van een vakleerkracht is een gewenste voorwaarde voor een goede positie van sport in de brede school, maar er is méér nodig om het binnen- en buitenschools aanbod te doen slagen.

Doelgroep en activiteiten

De activiteiten die het meest worden georganiseerd en waaraan wordt deelgenomen, zijn traditionele (team)sporten, zoals voetbal, basketbal, gymnastiek/turnen en zwemmen. Dit is toch enigszins opvallend, omdat een grote groep kinderen veel aandacht heeft voor 'nieuwe' trendy sporten. Wellicht zijn de traditionele sporten makkelijker te continueren door bijvoorbeeld aanwezigheid van verenigingen. Toch is er ook ruim aandacht voor 'trendy' sporten: de meerderheid van de scholen geeft aan dat ze ook streetdance organiseren.

De sport- en beweegactiviteiten zijn over het algemeen bedoeld voor alle leerlingen van de school, maar in de praktijk is er zo goed als geen aanbod na school voor groep 1 en 2. Er is een vrij grote aandacht voor kinderen met een motorische achterstand, vooral gedurende de reguliere onderwijstijd. Uit de cijfers blijkt dat bijna 40% van de ondervraagde scholen Motorische Remedial Teaching bieden aan hun leerlingen die motorisch gezien een achterstand hebben.

De leerlingen worden slechts incidenteel betrokken bij de invulling en/of organisatie van het sport- en beweegaanbod. Uit de resultaten bleek eveneens dat zij nauwelijks betrokken zijn bij de evaluatie.

In de programmering van de brede school probeert men sportactiviteiten binnen en buiten schooltijd te realiseren in het aanbod van de school. Ook uit de resultaten van dit onderzoek blijkt deze inzet. Op sportgebied lijken hier de tekenen positief: 24% van de scholen biedt zowel onder als na schooltijd sport(kennismakings)programma's aan, wat erop kan duiden dat de leerlingen eerst kennismaken met een sport in de les, en daarna een vervolgcursus kunnen volgen tijdens het naschools sportaanbod. Het uiteindelijke doel is dat vervolgens de leerling doorstroomt naar de sportvereniging, zodat een leerling een grotere binding met sport krijgt.

Organisatie en samenwerking

Een aantal knelpunten zijn te vinden op het gebied van organisatie van het sport en beweegaanbod. Scholen geven aan dat het moeilijk is om aan voldoende kwalitatief goed kader te komen en tevens dat het vinden van de financiële middelen moeilijk gaat.

Het blijkt dat de brede scholen het belang inzien van een sluitende dagindeling; het sport- en beweegaanbod vindt vrijwel altijd plaats direct na schooltijd.

De ondervraagde scholen zijn over het algemeen positief over het accommodatiegebruik, hoewel 17% van de scholen aangeeft niet voldoende accommodatie beschikbaar te hebben voor het sportaanbod.

Scholen werken bijna altijd samen met externe partners, slecht 7% van de scholen geeft aan dat ze geen externe partners had. De belangrijkste partners van de scholen zijn de sportbuurtwerker (vanuit gemeente) en de sportverenigingen. Opvallend is de kleine rol van de GGD en de ouders. Samenwerking in de BOS-driehoek lijkt zich stevig te verankeren in de

organisatie van sportprogramma's in het kader van de brede school, ondanks dat een aantal partners in dit onderzoek een minder prominente rol spelen.

4.2 De brede school en sport in de toekomst

Net als voor de brede scholen zelf, is het voor de positie van sport en bewegen binnen de brede school belangrijk dat er een soort keurmerk brede school komt. Deze kan een aantal kwaliteitskenmerken bevatten waarmee een duidelijk kader voor brede scholen wordt neergezet, waaraan ze zich kunnen meten. Uiteindelijk zou de brede school zelf als kenmerk of keurmerk kunnen fungeren. Een brede school biedt onderwijs vanuit een bepaalde visie door middel van multidisciplinaire samenwerking met externe partners. Het programma is gericht op het vergroten van de ontwikkelingskansen van kinderen op vele gebieden, dus niet alleen cognitief.

Ook voor NISB is het belangrijk kwaliteitskenmerken te formuleren voor de setting brede school en sport. Hoe onderscheidt een sport- en beweegprogramma binnen de brede school zich ten opzichte van een reguliere sportieve basisschool? Wat is de meerwaarde van de brede schoolaanpak voor sport en bewegen? En andersom, wat is de meerwaarde van sport en bewegen voor de brede schoolaanpak? De antwoorden op deze vragen zullen vooralsnog zeer verschillend zijn voor het primair en voortgezet onderwijs. Binnen het primair onderwijs lijkt zich de brede school duidelijker te onderscheiden dan het voortgezet onderwijs. De volgende 'voorwaarden' kunnen als kenmerken voor 'sport en bewegen in het kader van de brede school' worden gezien, en helpen bij het beantwoorden van bovenstaande vragen:

- afstemming tussen binnen- en buitenschools sport- en beweegaanbod;
- een binnen en buiten school inzetbare vakleerkracht / een beweegmanager;
- de doelstellingen voor het sport- en beweegaanbod die in lijn zijn met overkoepelende doelstellingen van de brede school;
- een duurzame samenwerking met sportpartners uit de BOS-driehoek;
- het bieden van 'levensechte' leerprogramma's.

NISB ontwikkelt in 2005 een keurmerk sportieve brede school.

Daarnaast is het uiteraard van belang dat er kennisuitwisseling blijft plaatsvinden ten aanzien van de knelpunten in de organisatie van sport- en beweegactiviteiten én dat succesfactoren worden benut.

Referenties

Burgwal, G. van den (2002),
Brede school: profielen. In: *TooN*, jaargang 5, nummer 9, november 2002

Oberon (2001),
Brede Scholen in Nederland. Jaarbericht 2001. Utrecht: Oberon

Oberon (2003),
Brede scholen in Nederland. Jaarbericht 2003. Utrecht: Oberon

OCW/VWS (2000),
Brede school: samen sterk met de jeugd. Den Haag: SDU

Van Oenen (2001),
Sociale competenties en de brede school. Utrecht: NIZW

Studulski (2002),
De brede school. Perspectief op een brede reorganisatie. Amsterdam: SWP

Bijlage   Aangeboden sporten binnen het sport- en beweegaanbod

